

Nekrologi

KIRYŁ SOSNOWSKI
(1910—1966)

W dniu 19 IX 1966 r. zmarł nagle, przebywający na wczasach w Makowie Podhalańskim, dr Kirył Sosnowski.

Kirył Sosnowski urodził się w Krotoszynie w Wielkopolsce jako syn Wacława i Stanisławy z Weberów. Świadectwo dojrzałości uzyskał w 1929 r. w gimnazjum im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu. Na Uniwersytecie Poznańskim ukończył też w r. 1936 studia prawno-ekonomiczne, uzyskując stopień magistra. Jeszcze przed ukończeniem tych studiów rozpoczął pracę w Księgarni i Drukarni św. Wojciecha w Poznaniu. Pracował tu najpierw w dziale redakcyjnym, a od 1937 r. aż do wybuchu wojny — wydawniczym.

Już w tym pierwszym okresie działalności zarysowały się zasadnicze zainteresowania i talenty Sosnowskiego. Są to, poza zdolnościami organizacyjnymi, z jednej strony prace redakcyjno-wydawnicze a z drugiej publicystyczno-naukowe. Zarysował się również jeden z głównych nurtów tematycznych jego zainteresowań, który stanowić miały — polskie ziemie zachodnie i problematyka polsko-niemiecka. Wskazuje na to już temat pracy magisterskiej Sosnowskiego: *Prawnopolityczne stanowisko wysokiego komisarza Ligi Narodów w Gdańsku* oraz ogłoszony przez Niego w 1937 r. w „Tęczy” artykuł pt. *Nieprzedawnione prawa Polski w Gdańsku*, a także Jego współpraca w ostatecznym przygotowaniu do druku głośnej książki J. Kisielewskiego pt. *Ziemia gromadzi prochy*, współpraca, która — jak to czytamy we wstępie do tej publikacji — była w pewnej mierze współautorstwem.

Od października 1939 r. do kwietnia 1944 r. — kiedy to został aresztowany przez *gestapo* i po kilkutygodniowym pobycie na Pawiaku wysłany do obozu koncentracyjnego w Stutthofie — bierze Sosnowski niezwykle czynny udział w pracy niepodległościowej, w ruchu oporu. Do chwili wysiedlenia przez okupanta z Poznania, co nastąpiło w styczniu 1941 r., prowadzi referat służby łączności Ziem Zachodnich z centralną Delegaturą Rządu oraz z zagranicą (pierwszy raport dotarł tam już w listopadzie 1939 r.), przy czym referat ten wyłoniony został najpierw przez organizację „Ojczyzna”, której Sosnowski był jednym z głównych twórców, a następnie przejęty przez delegata rządu na Ziemię Zachodnie. Po wysiedleniu prowadzi Sosnowski w Warszawie Sekcję Zachodnią Departamentu Informacji, a po roku biuletyn oficjalny delegata rządu „Kraj” oraz inspirowane i opracowane szereg innych wydawnictw, m. in. głośną i mającą doniosłe znaczenie pracę zbiorową pt. *Z pierwszej linii frontu*, wydaną w Warszawie i w tym samym roku w Anglii. Jako kierownik wspomnianej Sekcji Zachodniej podejmuje Sosnowski cały szereg dalszych inicjatyw i współpracuje w organizowaniu takich instytucji podziemnych jak: Tajny Uniwersytet Ziem Zachodnich, Studium Zachodnie i Biuro Ziem Zachodnich. Powstałe z Jego inicjatywy wspomniane Studium Zachodnie stało się załącznikiem przyszłego Instytutu Zachodniego.

Toteż zaraz po powrocie do Poznania z obozu koncentracyjnego, gdzie przebywał do połowy marca 1945 r., Sosnowski rozpoczyna pracę w Instytucie Zachodnim, stając się jednym z najaktywniejszych jego członków, oraz jednym z głównych współpracowników prof. Zygmunta Wojciechowskiego, z którym działał razem już w Warszawie w Studium Zachodnim. Sosnowski organizuje teraz, w r. 1945, Dział Wydawniczy Instytutu, który rozwija niezwykle szeroką akcję publikacyjną, inicjuje szereg serii wydawniczych, m. in. takie wydawnictwo źródłowe jak *Documenta Occupationis*. Po zorganizowaniu Działu Wydawniczego Instytutu Zachodniego Sosnowski koncentruje się przede wszystkim na „Przeglądzie Zachodnim”, którego redakcję obejmuje od początku 1946 r., oraz na przygotowaniu pierwszego tomu zainicjowanego przez prof. Z. Wojciechowskiego wielkiego cyklu wydawniczego, któremu nadaje obmyślony przez siebie tytuł: *Ziemie Staropolski*. Tom I tego cyklu poświęcony był Dolnemu Śląskowi; Sosnowski bierze bardzo czynny udział w wyprawie naukowej poprzedzającej opracowanie tego tomu, a po zebraniu materiałów w pełni przyczynia się do nadania im ostatecznego, atrakcyjnego kształtu redakcyjnego i wydawniczego. Z tymi pracami związany jest jego artykuł zatytułowany *Polska wraca na Dolny Śląsk* opublikowany w „Przeglądzie Zachodnim” (1947, nr 4) oraz artykuł ogłoszony we wspomnianym tomie omawiający zagadnienia demograficzne Dolnego Śląska. Jeżeli chodzi o „Przegląd Zachodni”, to Sosnowski wkłada wiele wysiłku nie tylko w gromadzenie wokół czasopisma, poza pracownikami Instytutu Zachodniego, grona specjalistów z całej Polski w zakresie reprezentowanej przez nie tematyki dla wszechstronnego i aktualnego jej naświetlenia, ale stara się też wypracować dla niego odpowiednie, możliwie atrakcyjne formy redakcyjne. Stara się też o to, aby „Przegląd Zachodni” stał się w tym czasie zwierciadłem procesu zasiedlania Ziemi Zachodnich i naszych na nich osiągnięć gospodarczych i kulturalnych; w tym celu organizuje sieć korespondentów terenowych. W 1945 r. występuje także z projektem wystawy Ziemi Odzyskanych, zrealizowanej potem w innej postaci we Wrocławiu, oraz włącza się do prac podjętych wówczas dla przygotowania monografii miasta Poznania.

Od początku 1948 r. Sosnowski obejmuje kierownictwo Działu Wydawniczego w poznańskim „Pallottinum”.

Od 1954 r. Sosnowski poświęca się, poza pewnymi pracami edytorskimi (m. in. opracowuje VI t. *Ziem Staropolski* oraz gromadzi materiały, których część ukazała się później w książce pt. *Wspominki poznańskie*), przede wszystkim pracy naukowej, interesując się zagadnieniami socjologicznymi, a wśród nich rozwojem instytucji rodziny i sytuacją dziecka, szczególnie w systemie hitlerowskim. W związku z tymi zainteresowaniami ogłasza w „Przeglądzie Zachodnim” kilka recenzji książek, a mianowicie Russella, Schelsky'ego i Klönego oraz artykuł pt. *Hitlerowskie zbrodnie wobec dziecka* (1955; nr 7—8), a także pracę dotyczącą problematyki dziecka azjatyckiego pt. *Korzenie niedoli i nadziei* („Życie i Myśl” 1956, nr 3). Artykuł ogłoszony w „Przeglądzie Zachodnim” był pierwszym szkicem opublikowanej później książki pt. *„Ohne Mitleid”, Dziecko w systemie hitlerowskim* (Warszawa-Poznań 1962), która ukazała się też w języku angielskim pt. *The Tragedy of Children under Nazi Rule* i spotkała się z dużym odzwiekami za granicą: we Włoszech, Francji, Anglii, Luksemburgu, Niemczech, Izraelu i innych krajach. Obok tej problematyki zajmował się Sosnowski ostatnio także sytuacją kościoła katolickiego na ziemiach polskich w okresie okupacji.

W 1956 r. zostaje Sosnowski członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, a w r. 1963 otrzymuje doktorat na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza z zakresu nauk społecznych.

W l. 1959—1964 Sosnowski pełnił funkcję redaktora krajowego wydawanego w Paryżu czasopisma pt. „Cahiers Pologne-Allemagne”. W tym charakterze

potrafił on zgromadzić szerokie grono naukowców, literatów i publicystów krajowych, którzy czytelnikowi zagranicznemu ukazywali w ramach swych specjalności jednomyślne stanowisko opinii polskiej w sprawie naszych Ziemi Zachodnich i stosunków polsko-niemieckich. Tu też zamieścił artykuł pt. *Le problème des droits de la Pologne dans le domaine de l'organisation ecclésiastique à Danzig* (1964, nr 2) oraz omówienie pracy D. Hogana, *Der erzwungene Krieg* (1963, nr 4).

W 1961 r. Sosnowski odznaczony został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.